

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

Философия

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

**Чуждоезиково
обучение**

Научно-методическо списание
• Година XXIX, 2012 • Класик 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

12

23 – 29 МАРТ 2017 Г.

Учител иноватор

*Откъс от „Учителят по български език
и литература – учител новатор“*

Заприна Глушкова

Средно училище „Никола Вапцаров“ –
гр. Хаджидимово

СУ „Никола Вапцаров“ – гр. Хаджидимово, отворило врати преди повече от век и половина, днес е училище модел на модерно учебно заведение, съчетава българските образователни традиции, европейските стандарти и технологиите на новото време. Гордостта на СУ „Никола Вапцаров“ са мотивираните ученици, висококвалифицираните учители, съпричастните родители, екипният дух, който стои в основата на всички училищни постижения. Училището има гъвкав образователен модел и училищни политики, водещи към просперитет учебното заведение. Четири ключови думи изразяват най-точно същността ни: **интелигентни, образовани, разкрепостени и устремени вапцаровци към добри дела**. Близо 155 години от училището излизат млади, образовани, можещи и знаещи хора, които успешно се вписват в различни области на обществения живот, науката и изкуството. Наблюденията върху техните изяви през годините ни карат да мислим, че в основата на успехите им стои делото на хаджидимовските учители, които първи са запалили у тях искрата, открили са таланта им, насочили са ги по пътя на тяхната бъдеща житейска и творческа реализация.

Тази разработка за добра педагогическа практика представя педагогически опит за решаване на наболял въпрос, свързан с литературното обучение в училище като цяло – нечетенето на художествени

Заглавието е на редакцията

www.bel.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д.п.н.
Маргарита Георгиева
E-mail: m.georgieva@abv.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
0889 22 04 12

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: bel@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Български език и литература“, кн. 1/2017:

EDITORIAL

МЕТОДИКА

За новото в новите учебни програми по литература / *Адриана Дамянова*

Съвременни лингвистични идеи, обогатяващи обучението по български език / *Татяна Ангелова*

ЕЗИКОЗНАНИЕ

Глаголи със значение ‘обичам’ в исторически и в съвременен план / *Кирил Първанов*

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА В
НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ**

„Малкото голямо четене“ – и в урока по български език (начален училищен етап) / *Марияна Мандева*

**ОПИТЪТ
НА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ**

Вицовете в часовете по български език и литература / *Валентин Стоянов*

Амбивалентната житейска философия на българския човек, погледната през модела на карнавала („Летен ден“, Елин Пелин) / *Костадинка Христова*

Учителят по български език и литература – учител новатор / *Заприня Глушкова*

Между традицията и съвременността / *Нели Минкова*

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И КУЛТУРА ПО СВЕТА**

Децага знаят и разбират повече, отколкото могат да кажат (интервю с проф. Мила Вълчанова) / *Мая Падешка*

Трета международна интердисциплинарна конференция за студенти и докторанти, Виена, 7 – 9 декември 2016 г. / *Надя Кантарева-Барух*

**РЕЦЕНЗИИ
И ИНФОРМАЦИЯ**

Приносен труд към методиката на обучението по български език и литература в началното училище / *Фани Бойкова*

Самотен в своето време / *Стефка Петрова*

IN MEMORIAM

Доц. д-р Ваня Кръстанова / *Елена Каневска-Николова*

те творби, изучавани в училище. Търсен е подход към проблема, основан на разбирането, че възпроизвеждането на литературните произведения в обстановка, различна от класната стая, е резултатно средство. Акцентира се върху възможностите за разиграване на художествените текстове като път за повишаване на мотивацията за четене, за съпреживяване и духовно израстване на погроставащите.

Учителят не е учебно помагало, той е живият свидетел на случващото се в учебния процес. Неговият разказ, „предметите“ и „снимките“, донесени от далечните земи на науките, страстта от преживяното, провокацията, демонстрацията и експериментът правят възможен контакта между въображението на ученика и непознатия, далечен свят.

На езика на науката това се нарича интеракция. Но преведено на езика на тялото, това са широко отворените очи, жадни за знания, съсредоточеният поглед, изопнатият гръб, пишещите ръце, развълнуваният глас. На езика на техниките това са мултимедийните презентации, електронната гръска, краткото филмче, проектирането, дискусията.

Проблемите, свързани с обучението по литература, са обусловени от закономерностите в литературното развитие на погроставащите. Много се знае за ученика като читател, както и за зависимостта между възрастови особености, житейски опит и литературно образование. Но за геветокласниците принципът за достъпност на изучаваните художествени текстове невсякога е спазен. Те трябва да бъдат възпитавани да мислят литературно, а това не е възможно, ако творбите не се познават добре и не се осмислят.

Обучението по български език и литература е от особено важно значение и един от основните проблеми в преподаването му в съвременното училище е свързан с мотивацията за четене, с развитието на уменията за анализ на художествен текст и с трудностите при създаване на собствен аргументативен текст. В настоящата разработка е описана добра практика за насърчаване на четенето, знанията и уменията по български език и литература на учениците в училище.

Тревогите ми гнес и ситуацията на стрес, в които попадам ежедневно като учител по български език и литература, са свързани с факта, че учениците са информационно претоварени, от една страна, и че с нежелание четат художествена литература, от друга. Целите и задачите на литературното обучение се определят от ДОО по литература и посочват задължителните автори и произведения, които трябва да се изучават в съответната училищна степен. Според тях целта е строго конфигурирана по следния начин: „...постигане на определено равнище на комуникативна компетентност, за която

се изисква овладяване на конкретни социокултурни знания, умения и отношения“. Едно е ясно от това, че не се ли познава предметът на комуникация, тази цел е невъзможна за реализация, т.е. ако ученикът не познава словесното произведение, предвидено за изучаване, качеството на литературното образование остава ниско. А за преподавателя всичко това означава събуждане на въпроси, които все по-често звучат реторично, но не могат да бъдат отминати. Това бие тревога и за учителя, и за учениците, което пък довежда до стресова ситуация, ако те смятат, че постигането на житейските им амбиции е възможно и без да четат. Така встрани от обучението остават цели от друг порядък, „свързани с интимното естетическо преживяване и с удоволствието, за които знанието е само инструмент“ за интелектуалното им обогатяване.

Учебната претовареност е пряко свързана с липсата на интерес към четенето. Трябва да признаем също, че говорът на учителя по литература преобладава в практиката. Все повече и повече присъства реторичният въпрос: *Прочели ли сте художествените произведения, които се разглеждат в уроците по литература?* Отговорът е мълчалив с подразбиране поради факта, че времето, прекарано пред компютъра, е в повече пъти от това с книгата.

Тези болни проблеми ме накараха да споделя тази своя педагогическа практика, за която мисля, че е добра. Тя е свързана с провокиране на интереса и желанието на учениците да прочетат и познават художествените текстове, предвидени в учебната програма за IX клас, и не само... Основната цел бе те да бъдат въведени в света на художествения текст, да участват в него.

Предложих на петокласниците и деветокласниците участие в литературни спектакли по различни годишнини (143 години от обесването на Васил Левски, Патрионен празник на СУ „Никола Вапцаров“, 3 март – Освобождение на България от турско робство, и др.), като свързах тези виртуални пътувания с текстове, създадени от тях и за тях. Това са паметни за българската история и идентичност моменти – текстове, излезли изпод перата на Паусий, Вазов, Ботев и в по-ново време – Вапцаров, Далчев, Джагаров и др. Все роколюбци. Идеята за включване на откъси от творбите им в литературните композиции беше посрещната с огромен интерес и въодушевление от страна на учениците. Естествен стремеж за всеки учител е непрестанното търсене на нови форми на обучение, които да допълват и разширяват традиционните начини на преподаване. Заучаването на текстовете и изразителното им възпроизвеждане в съчетание с мултимедийна презентация наложиха моето медиаторско присъствие и позволиха да стана част от всички тях. При разпределянето на текстовете се постарях да насоча учениците към най-подходящия избор на изпълнител, съобразявайки се, от психологическа и педагогическа гледна точка, със способностите и уменията им.

Твърдо вярвам в това, че извънкласната работа се явява своеобразно продължение на учебно-възпитателния процес. Педагогическата ми практика, опитът ми през годините доведе до това твърдение. Тази форма дава възможност да се обхванат широка маса ученици, да се работи с помощта на културните институции за духовното израстване на младите хора. Считам, че работата на извънкласната форма е важна, въпреки че е свързана с една по-малка част ученици творци. Вярвам, че в българското училище такава дейност е силно необходима за възпитаване на младите хора. Допирът с изкуството дава тази прекрасна възможност. Уверена съм, че младият човек, докоснал се до изкуството, обогатява своята душевност, а това е толкова необходимо в наше време. Разгаряйки творческата енергия на младите хора, мисля, че пробуждам и интереса им към изкуството.

Във връзка с всичко гореизложено практиката ми е тясно свързана с извънкласната дейност, т.е. ръка за ръка вървят учебен процес и извънкласна дейност. Типичен пример за това са спектаклите, които подготвяме с моите ученици, залагайки на факта, че така трупат повече информация от литературното творчество на различни автори от старобългарската, възрожденската, новобългарската и съвременната литература. Това е средство и начин да заобичат родното, словото.

Много близък пример за това е спектакълът „И нека се знае: отпатък Левски вече няма България“, чрез който учениците ми от V и IX клас показаха по категоричен начин, че в настоящия съвременен свят на безверие, на погменени духовни и нравствени ценности, на съмнения и въпроси Левски и неговото дело са нужни на българите повече отвсякога. В търсене на себе си те се вгледаха в образа на святата личност и си дадоха ясна сметка за своето място и роля в живота. Съдбата на Апостола бе представена с кратка литературна композиция. Спектакълът постигна върховата си точка с драматизацията „Апостолът на свободата“ на деветокласниците, които освен че горазвиха образа на Левски, успяха да докоснат сърцата и да повдигнат патриотичния дух на публиката. Артистите – ученици от СУ „Никола Вапцаров“ в Хаджидимово, показаха много убедително и колко трудно се улавя истинската същност на Дякона, че тя наистина е премного светла, че на нея няма сенки, че душата на Дякона е чиста сълза и трябва да бъде запазена от поколенията като такава. Учениците ми чрез изпълнението си сякаш казаха пред всички, че поколенията българи трябва да знаят и да помнят, че този млад човек понася делото на цял един народ и го понася весело, с песен на уста, въпреки че се движи непрекъснато пог ръка със смъртта. За личността на Левски трудно се говори и пише, но възпитаниците ми доказаха обратното и се представиха отлично. Аплодисментите на зрителите бяха заслужената награда за усилията и ентусиазма им. Убедена съм, че такъв тип извънкласна работа е своеобразно прогължение на учебния процес.

В своята педагогическа дейност обръщам сериозно внимание на творческото участие на учениците в учебно-възпитателния процес. В работата залагам на оптимизиране на учебното съдържание по български език и литература и на използването на подходящи методи на взаимодействие между учител и ученик за формиране на личностна позиция у погростащите и за преодоляване на репродуктивния начин на мислене. Съвременните млади хора са сякаш обсебени от неограничените възможности, които им предлага интернет. Но... голямата ни задача, като литератори, е да възродим интереса към литературата, за да могат тези млади хора да почувстват магията на изкуството.

В IX клас след изучаване на поредица от произведения от старобългарската литература, в това число и „Азбучна молитва“, проведох открит урок на тема „Защо азбуката е свещена?“.

Изучаването на акростиха „Азбучна молитва“ на Константин Преславски е истинско предизвикателство както за учениците, така и за нас – учителите. Тематиката на творбата, липсата на междупредметна връзка с изучавания в момента материал по история още повече усложняват ситуацията. Емоционалната нагласа бе трудна, но идеята да представим в открит урок наученото, въодушеви учениците.

Търсенето на интегративни връзки между литературно-езиковото обучение и това по информационни технологии е успешна възможност за провеждане на попълноценен учебен процес. Изработвайки мултимедийни презентации, деветокласниците навлязоха по-дълбоко в света на художествения текст, направиха връзка между творбата и времето, в което е създадена, потопиха се в спецификата на стила и езика на автора.

По-важни символи и ключови думи – род, език царе. По-важни теми и мотиви – темата за силата на пречистващата любов, темата свещена ли е азбуката, или не, мотивът за страстната молитва на поета, мотивът за четенето и знанието, майсторството на твореца.

Творбата е израз на радостта на Константин Преславски от великото епохално събитие – създаването на славянската азбука и превеждането на светите книги на роден език. Поставен е акцент върху личната тревога на автора, че няма да има творческата сила, за да продължи делото на своите учители. Затова той отправя молитва към Бог, за да получи силата и вдъхновението на божие слово и да предаде божията мъдрост на славяните в тяхното духовно извисяване. Тук

деветокласниците подчертаха изводите, които се налагат. Те прозвучаха убедително и силно: *Да се преплетеш с чувството на гордост и огромното възмущение на Константин Преславски, означава, най-после славянският народ да слави Бога на свой собствен разбираем език.*

Самостоятелните задачи включваха написването на есе, подготвяне на рисунки върху сюжети от старобългарската литература, съставяне на акростих върху свободни теми, а екип от „изкушени“ от компютърните технологии ученици изготви презентации върху различни старобългарски произведения, където бяха цитирани част от текстовете. С рисунките бе направена изложба.

Доказателство, че подготовката за този урок беше много плодотворна, са изводите, които прозвучаха за майсторството на твореца. Гласа на автора учениците откритоха като глас на проповедник, който е приел като свой личен и граждански дълг да продължи делото на своите учители – Кирил и Методий, и да изведе народа си по славия път, начертан от тях.

Макар че на учениците днес не им е лесно да разбират творчеството на старобългарските автори, в това число и Константин Преславски, чието име те почти не познаваха, не ми беше трудно да убедя голяма част от тях да прочетат творбата му, посветена на българското свещено слово. Един от проблемите, пред които се изправя българският учител, а и българското образование, като цяло, е натискът от страна на родители и ученици да се осигури по-леко учене, да се съкрати онова учебно съдържание, което е отживяло времето си и е станало трудно разбираемо. Няма друга наука или изкуство, които да зависят така от идеологията, както литературата, литературознанието и тяхното преподаване.

В едно съм сигурна, след като приключихме, деветокласниците бяха наясно с факта, че автори като Константин Преславски, Паисий Хилендарски в по-късен етап и съвременниците вчера и днес са съзнавали важността на труда си, затова не са пожалили силите си. Те осмислиха, че сме разговаряли за личности, поели мисията да кажат на своя народ истината за създаване на българското слово, за цялото му историческо наследство с всичките му падения и възходи, за културата, запазила ни като българи, и така да ни поставят наравно с другите нации. И макар че проблематиката, езикът, идеите на творбата на Константин Преславски не са съвсем гостъпни за тях, именно нестандартният урок извън класната стая (конферендна зала и сцена) отвори сърцата на учениците за тези личности като Константин Преславски, Иван Вазов, Христо Ботев, Васил Левски и др. Така по-непосредствено обобщихме и основните ключови понятия – *национална гордост, национални герои, исторически момент.*

Пълния текст четете в сп. „Български език и литература“; кн. 1

Химичната формула на успеха

Откъс от „За успешно образование“

Б. В. Тошев

Главен редактор

Образователните цели и тяхната реализация

Образованието е публично благо и отговорност на държавата е да осигури условия за неговото най-благоприятно развитие. Най-общо, цел на образованието е социализацията на младите поколения. Това ще рече, че училището трябва да даде на младите хора всички необходими знания и умения за самостоятелен успешен живот и да култивира у тях твърдата увереност за спазване на правилата за отговорно поведение в обществото. Когато тази образователна цел не може да се постигне, тогава нормалното развитие на обществото спира, а държавата се оказва в риск. Именно оттук произтича задължението на държавата, като гарант и защитник на обществен интерес, да предприема нужните мерки – нормативни и организационни, които ще осигурят възходящото развитие на националното училище.

Традиционно, образованието на децата и младежите се реализира в няколко основни образователни нива – начално училище, прогимназия, средно училище. В тези образователни институции учениците се различават възрастово, имат специфични възможности и затова всяко от тези училища трябва да преследва свои специални образователни цели.

Старата българска образователна традиция дава примери в това отношение, за жалост, вече забравени в новите времена.

Законът за народното просвещение (1909 г.) определя целта на основните училища (детски, първо-

Заглавието е на редакцията

www.science.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Борислав Тошев
E-mail: toshev@chem.uni-sofia.bg

Редактор

Георги Дянков
0887 81 27 67
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: science@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Химия. Природните науки в образованието“, кн. 1/2017:

EDITORIAL

За успешно образование / Б. В. Тошев

EDUCATION: THEORY & PRACTICE

Higher Education Perspectives for an Exciting Educational Experience – Part VII: An Indian Context / B. H. S. Thimappa (India)

TEACHING EFFICIENCY

Приложение на електронните тестове в платформата Blackboard Learn в избрани университетски курсове по география в Югозападния университет „Неофит Рилски“ / И. Дреновски

Science Can Be Fun –
Murphy's Law and Humour
in Natural Science / *M. D.
Stojković (Germany)*

EXPERIMENTS

Synthesis, Characterization,
Molecular Modeling and Bio-
logical Studies of Co(II), Ni(II),
Cu(II) and Zn(II) Complex-
es of Azodye Ligand Derived
from 4-Aminoanthypyrine and
5-Bromocolicylaldehyde / *S. N.
Chaulia (India)*

Assessing Levels of CO₂,
CO, NO₂ and SO₂ in Indoor Air
Using Dräger Sensors: A Case
Study of Prishtina, Kosovo /
*S. Dumani, F. Gashi, N. Troni
(Kosovo)*

FROM THE RESEARCH LABORATORIES

Synthesis and Characteriza-
tion of Compound PMPA Using
Nuclear Magnetic Resonance
Spectroscopy and Optimized
Molecular Structures Calcul-
ated Using the DFT/B3LYP
Method with the 3-21G** Basis
Set Combined with CoII Com-
plex / *M. M. Akbarzadeh, K.
Mehrani, S. Ghamamy, V. H.
Rezyan (Iran)*

HISTORY AND PHILOSOPHY OF SCIENCE

Carl Friedrich Rammelsberg
and the Early Diffusion of the
Periodic Table of Dmitri Men-
deleev / *P.-L. Zaffalon (Switzer-
land)*

SCIENCE AND SOCIETY

Ученически нагласи,
свързани с науката и учение:
стереотипи, особености,
приложения / *А. Генджова*

начални и прогимназии) по следния начин: „Да се положи основата на една хармонично раз-
вита личност, годна да стане полезен член на
обществото, като се дават нужните познания
за по-нататъшно общо и специално образование“
(Slavchev & Markov, 1940). Същият закон определя
образователната цел на средното образование по
следния начин: „Средните училища имат за цел
да завършат физическото и душевното развитие
на учещите се в тях, като им дават необходимите
познания и сръчности, общо и гражданско въз-
питание, които са им необходими за самостоятелна
дейност в живота и за следване във висши учебни
заведения“ (Slavchev & Markov, 1940).

В Народна република България (1946 – 1990 г.)
гледната точка за образованието е променена и
Законът за народната просвета, заменил Зако-
на за народното просвещение през 1949 г., опре-
деля целта на образованието вече по друг начин
(фиг. 1).

В новия Закон за предучилищното и училищ-
ното образование¹⁾ целта на образованието е оп-
ределена в Раздел III, само с два члена – 5 и 6,
като основният член 5 има две алинеи, от кои-
то първата е по предмета с 12 точки. Първата
точка на тази първа алинея на чл. 5 определя
образователната цел на българското училище по
следния начин: „Основните цели на предучилищно-
то и училищното образование са: интелектуално,
емоционално, социално, духовно-нравствено и фи-
зическо развитие и подкрепа на всяко дете и на
всеки ученик в съответствие с възрастта, пот-
ребностите, способностите и интересите му“.

Вече е ясно на всеки, че българското обра-
зование в последните години изпитва затрудне-
ния от различно естество. Едва ли може да се
каже със сигурност, че завършилите образование
ученици са готови отговорно и с достойнство
да следват правилата, по които трябва да жи-
вее обществото. Вече е доказано, гаже на меж-
дународно ниво, че грамотността на учениците
намалява, което рефлектира и в намаляване на
грамотността на населението в неговата ця-
лост. Проявите на насилие в училище от всяка-
къв вид – спрямо съученици, учители и гражда-
ни, зачестяват. Грубият натиск върху учители
от страна на родители и други лица също има
своите грозни проявления. Формализирането на
учебния процес в условията на липсата на учи-
лищна дисциплина, с липсата на системност и
креативност в образованието, с учителство, фе-
минизирано и постепенно маргинализиращо се,
зле платено и неподготвено за новите промени и
постижения в науката за образованието – това
са факти, за които повече не бива да се мълчи.

218. Всеки ученик е длъжен:

1. Упорито и системно да усвоява знанията, за да стане образован, създателен и активен строител на социализма, предан на Комунистическата партия и родината, верен на дружбата със Съветския съюз, борец за мир между народите.

Фигура 1. Закон за народната просвета, 1958 г.

Има основни принципи, неспазването на които вещае със сигурност неуспех в учебното дело. Най-напред това е принципът за *баланса между обучението и възпитанието*. Този принцип широко е обсъждан в педагогическата литература в миналото. Учебният процес трябва да се организира по такъв начин, че равнопоставеността на обучението и възпитанието във всеки момент трябва да бъде налице – това е баланс между „мерките, с които знанието дохожда до обучаваните“, и „мерките на възпитанието (училищната дисциплина)“ (Kasabov, 1895). За дълъг период, повече от петдесет години, този баланс е нарушен в полза на възпитанието с надеждата, че училището може да формира някакъв нов, невиджан по-рано човек (фиг. 1). С промените в България след 1989 г. балансът между обучение и възпитание не бе възстановен – сега превес има обучението, а на училищната дисциплина нерядко се гледа като нарушаване на човешки права. Ако се търси някакво решение на очевидната неблагоприятна учебна среда, възникнала с отклонението от принципа на баланса, то се търси не на нормативно ниво, а на локално ниво, като се разчита на инициативността и благосклонността на директори, учители, родители и ученици.

Успешното образование има своите принципи: *последователност, системност, традиция*.

Реализацията на принципа последователност следва правила, формирани още в епохата на Ян Коменски: (1) „от простото към трудното и сложното“; (2) „от конкретното към абстрактното“; (3) изложението трябва да бъде свързано и цяло, така щото всичко следващо да се основава на предходното. Няма смисъл в клас да се привеждат факти, без да се обясни (с помощта на учениците) техният смисъл, а учителят трябва да посочи връзката на този факт с други факти не само от конкретната научна област, но и от други области, с което учениците ще почувстват общността на закономерностите, които се проявяват в природата в нейната цялост.

Системност в обучението означава, че училището трябва да представи на учениците всичко, което е необходимо за тяхното пълноценно личностно развитие. В училище въпросът „това за какво ми е“ е неуместен – той маркира утилитарния подход в образованието, който ерозира идеята за образование. Детето с възрастта непрекъснато се развива и неговите интереси с годините също се променят. Ранното профилиране в образованието осакатява личността и създава в по-късно време трудности в адаптацията на такива хора в житейски план, особено при динамична и нерядко враждебна околна среда.

Образователните системи – училища и университети, са между най-дълговечните обществени институции, получили устойчивост чрез закръняване на несполучливите си форми – процес, който тече от векове. Затова *традицията* е важен принцип в образованието. Училището, чрез всичките си учебни предмети, трябва да формира историческа чувствителност у учениците. Излизайки от училището, ученикът трябва да усети гордост, че той и всички като него в училището чрез своите учители са се докоснали до най-добрите образци на световната култура, наука и цивилизация.

Училището не е място за задълбочено представяне на различни научни теории. Това не е по възможностите нито на учениците, нито на техните учители. Обременяването на училищните предмети с ненужно теоретизиране крие риск от вулгаризиране на научните представи и създава негативно отношение на ученика

към учебния предмет. В училище ученикът трябва да разбере, че науката не е низ от факти, формули и теории – науката са хората, които са открили тези факти и създали теориите за тяхното обяснение. „Човешкият“ подход към науката, като проявление на човешкия ум и елемент на културната история на човечеството, е модерният подход в преподаването на природните науки. Смята се, че само по този път може да се формира интерес у обучаваните към науката, учените и научната дейност.

Мисията на списанието

След преодоляването на блоковото разделение на света, в ерата на пост-нормалната наука, процесите на интеграция на науките замениха тяхната диференциация и обособяване, случили се през XX век в дългите години на Студената война (Toshev, 2015). Старите педагогически дисциплини амалгамираха в новата и широкообхватна наука за образованието (education). Най-динамичната и бързо развиваща се част на науката за образованието стана теорията и методологията на преподаването и обучението по природни науки (science education), за която бе предвидено, че ще се развива по модела „3-P“ – Pedagogy – Psychology – Philosophy (Adüriz-Bravo, 2005).

Научните списания не са само среда, където учените публикуват резултатите от своите изследвания. Съществува стремеж научните списания да маркират развитието на научния процес в областите, които са в техния профил. Редакционната политика на научните списания се формира така, че те да очертават прогреса в области, които в момента са актуални и имат висока социална значимост. Затова още през 2014 г. редакционната колегия на „Природните науки в образованието“ (Chemistry: Bulgarian of Science Education) намери за необходимо да сложи акцент в списанието върху четири основни теми – природонаучната неграмотност, теорията и практиката на конструктивизма, мисконцепциите в учебниците и учебната документация и нуждата от култивиране на историческа чувствителност сред младите хора още на ученическата скамейка (Toshev, 2014a).

Тези теми не са изчерпани и тяхното развитие ще продължи и в настоящия, 26 том на списанието. Но две от тези теми в бъдеще ще получат съществени разширения. Темата за мисконцепциите ще се окаже част от по-общия проблем за учебното съдържание, плановете, програмите и стандартите (Curriculum Studies). Какво налага това обогатяване на редакционния портфейл?

Нека да направим кратък анализ на структурирането и същностните характеристики на една от училищните дисциплини – училищната химия. Има съществена разлика в идеологията на изграждане на учебното съдържание по химия в гимназиите преди и след 1949 г. Преди, в Царство България, учебниците по химия съдържат главно химически опити, които е трябвало да бъдат възпроизведени в клас и в кабинетите по химия в училищата. Теоретичният материал е много малко и той се е появявал на подходящи места, за да получат учениците все пак някаква представа, че химията е наука. Тогава се е смятало, че само химическият експеримент може да задържи вниманието на учениците към химията, като винаги е търсено и реалното практическо приложение на химическите знания в бита, занаятите и индустрията (фиг. 2 и 3).

В по-ново време, в Народна република България тя чак до днес, училищната химия е „модернизирана“, като с комбинация на трите основни подхода в преподаването на химия – макроскопски, микроскопски и семиотичен, е добавен голям теоретичен материал, останал чужд и неразбран както от учителите, и най-вече – от учениците, в резултат на което обучаваните са получили фобия към предмета.

Калций.

Опитъ 65. Отрѣзваме малко кжсче калций. Прѣсно отрѣзаната повърхност има силенъ блѣсъкъ. Духаме върху отрѣзаната повърхност — тя бързо се промѣня.

Калциятъ е сребърно-бѣлъ металъ съ металенъ блѣсъкъ. Твърдъ е и мжчно се рѣже. Отъ водата е по-тежкъ. Въ сухъ въздухъ бавно се промѣня, а въ влаженъ — бързо. Пази се въ петролъ.

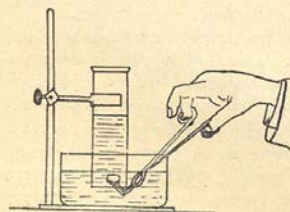

Рис. 53.

Опитъ 66. Завиваме въ седилна хартия малко калциеви стъргодини и ги втикваме подъ устата на цилиндъръ (рис. 53.), пълненъ съ вода и обрнати въ вана съ вода. Отдѣля се газъ, който се събира въ цилиндра. Запушваме цилиндра съ плочка и го обрщаме. Поднасяме го до запалена свѣщъ и махваме плочката. Газътъ се запалва. Калциятъ е отдѣлилъ водорода отъ водата. Пускаме въ вана

червена лакмусова хартия — тя посинява.

Фигура 2. Откъс от учебник по химия

Изходът от това неблагоприятно неутрадно бе предложено да се потърси в йерархическото въвеждане на основните понятия и термини в химията най-напред в рамките единствено на макроскопския подход, а развитието на микроскопския подход да се остави за късните етапи на средното образование (Toshev, 2012). Схематичното въвеждане на представата за прекъснатия строеж на веществото с информация от квантовата физика е неуможно, защото резултатите на ранната квантова физика по Бор се базират върху уравнението на Шрьодингер, което нито учителите по химия, нито техните ученици познават. Следователно единствената възможност за учениците е механично да запомняват тази информация, но и това няма смисъл, защото новата квантова физика се отдалечи много от старите квантови представи.

Хлоръ. *)

Опитъ 52. Въ колба А (рис. 40.) заливаме 10 гр. пиролизитовъ прахъ съ 50 куб. см. гжста солна киселина. Предпазливо и слабо загрѣваме. Колбата се изпълва съ жълто-зеленъ газъ, който по газоотводна трѣба отива въ шишето Б, въ което има вода. Отъ тамъ го събираме въ цилиндъръ, обрнати съ устата нагоре, въ който газоотводната трѣба стига до дъното. При пълнене на цилиндра устата му покриваме съ плочка, върху която поставяме парцалъ, навкасенъ съ разредена натриева основа, за да се пазимъ отъ газе.

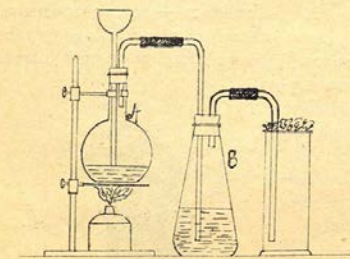

Рис. 40.

Този жълто-зеленъ газъ се нарича хлоръ**).

*) Хлорътъ се добива въ стая съ отворени прозорци или камина. По-добре е да се напълнятъ отъ по-рано цилиндри съ хлоръ и да се запушатъ съ плочки, намазани съ вазелинъ. Опититѣ се правятъ отъ учителя.

**) При работа съ хлоръ винаги на масата ни да има паничка съ амонякъ. Като противоотрова на хлора се диша разреденъ амонякъ или смѣсъ отъ амонякъ и спиртъ.

Фигура 3. Откъс от учебник по химия

Избрано

Училищните предмети по природните науки трябва да убедят обучаваните в единството на законите, които управляват природата. Завършилите средното си образование хора трябва да имат вярна представа за съвременната физическа картина на света. Училищната химия е толкова дефектно структурирана, че не е в състояние да изпълни такава задача. Това състояние е абсурдно по характера си и е странно, че допуснатият концептуален дефект досега не е обсъждан в специализираната литература. Същността на химията не може да бъде разбрана, ако не се въведе *свободна енергия* на химическата система – тази част от вътрешната енергия на системата, която в термодинамичния процес се превръща в работа; другата част от вътрешната енергия се нарича *свързана енергия*, TS (S – ентропия (Toshev, 1994)). Ако свързаната енергия на системата е нула, тогава построяването на вечен двигател щеше да бъде възможно; вечният двигател обаче е невъзможен и затова скалата на температурите в природата е ограничена отдолу и температура $T=0$ не съществува. Химическите процеси протичат спонтанно единствено в случая, когато свободната енергия намалява. Ако това е възможно за реакцията $A \rightarrow B$, то при същата температура ще бъде невъможно за реакцията $B \rightarrow A$. Когато с течение на времето в химическата система се установи химично равновесие (това става, когато свободната енергия достигне минималната си стойност), тогава и двете реакции $A \rightarrow B$ протичат с една и съща скорост (Toshev, 2013).

Пълния текст четете в сп. „Химия. Природните науки в образованието“; кн. 1

Уроци в галерията

*Откъс от „Художествената галерия
и децата – творческо общуване*

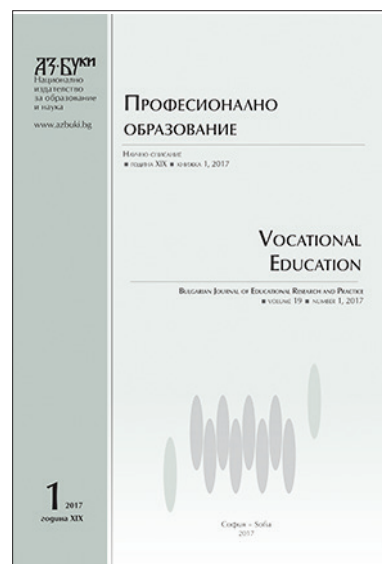
Здравко Тошев

СУ „Петко Рачов Славейков“ – Добрич

У всеки човек е заложен творчески потенциал, който е необходим за осъществяването на всяка дейност. Това налага усилията да се насочат към стимулиране и усъвършенстване на тези творчески способности още от най-ранна възраст. Стимулирането и развитието на въображението у погроставащите е важна задача за всеки педагог. От богатството на въображението зависи развитието и пълноценното протичане на различните видове дейности, които детето извършва, а от там – формирането на неговата личност. Най-голямо значение за детето обаче има развитието на творческото въображение. То заедно с мисленето са най-важните познавателни процеси, които са в постоянно взаимодействие както в обучението, така и в живота. Въз основа на натрупаните възприятия и опит у всеки се създават представи във въображението, които той въплътява в своята дейност. Въображението, като творческа дейност, е силно средство за развитие на творческите способности.

Огромно е въздействието на творчеството върху духовното формиране на личността. То въздейства не само върху мози, който го създава, но и върху мози, който го възприема и притежава. Творчеството е най-пряката връзка, която се осъществява между твореца и децата. Творческа-

Заглавието е на редакцията

www.vocedu@azbuki.bg

Главен редактор

Доц. д-р Тоня Георгиева
E-mail: tonia@au-plovdiv.bg

Редактор

Николай Кънчев
0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: vocedu@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Професионално образование“, кн. 1/2017:

КЪМ ЧИТАТЕЛЯ

МЕТОДИКА И ОПИТ

Рефлексивното ученическо портфолио като средство за активизиране на самопознанието / *Мария Проданова*

Професионалното образование в област Кюстендил / *Радостина Новакова*

Професионалното образование в област Пазарджик – традиции, постижения, предизвикателства / *Кирил Белев*

УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ

Професионалното развитие на учителите – гаранция за добри резултати и предпоставка за реформа / *Емилияна Димитрова*

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

Прилагане на медиацията като доказана добра педагогическа практика за справяне с агресията в българското училище. Опитът на област Сливен / *Бисерка Михалева*

ПЪТЯТ КЪМ УСПЕХА

Удобства и рискове при използване на интернет за лични цели / *Аделина Балиева*

Развитие на универсалната пощенска услуга / *Айше Узунова*

Статистически анализ на приетите обаждания в Call Centre за една седмица по часове / *Анна Данова*

УЧИЛИЩЕ ЗА УЧИТЕЛИ

Днес представяме: Професионална гимназия по горско стопанство и дървообработване „Сава Младенов“ – гр. Тетевен

Съвременната класна стая, или защо смартфоните не са враг на учителя / *Десислава Куманова*

Дърворезбарството – математика с пергел, компютър и длето в ръце – било е, е и ще бъде! / *Диана Василева*

„Круг друзей“ – клубът, клубната дейност и кръгът на приятелите на руския език / *Дафинка Ботева*

Днес представяме: Средно училище „Петко Рачов Славейков“ – Добрич

Художествената галерия и децата – творческо общуване / *Здравко Тошев*

Приложение на интерактивни методи в обучението на учениците в VII клас по „Биология и здравно образование“ / *Красимира Желева*

Приложение на „Енвижън“ в обучението на учениците от начален етап / *Ивалина Костадинова, Светлана Колева*

Комплексна методика за усъвършенстване на обучението по хандбал на ученици от основна образователна степен / *Красимир Станков*

та дейност е тясно свързана с естетическото възпитание и неговите задачи, а именно: създаване на умения у децата да възприемат красотата в околната действителност; върху основата на естетическите възприятия да се развиват естетически чувства; възпитание на интерес и потребност от контакти с различни дялове на изкуството: художествена литература, музика, изобразително изкуство.

Приемайки, че изобразителната дейност на децата е творчески процес, трябва да отбележим същественото място, което въображението заема в него. Връзката на въображението с действителността е необходимо условие за неговото функциониране. Това налага децата да натрупат достатъчно „храна“ за въображението си и да се научат да оперират с наличните възприятия и представи.

Зрительно-сетивният и абстрактно-логическият опит на човека са свързани с психическия процес „въображение“. Източник на въображение е обективната действителност. Новият образ притежава обективно реални белези, базира се на едни или други работи и явления, но в същото време, като цяло, е измислен народен образ, резултат от творчески акт. Въображението в творческия процес е толкова необходимо, както и изискването да се отразява реално съществуващата действителност.

Пътищата за развитие на въображението и творчеството у децата в изобразителната дейност могат да се обобщят така.

1. Обогащаване на знанията, гагени на децата за предметите и явленията, които са наблюдавали, които им предстои да изобразяват или вече са изобразявали.

2. Практическа продукутивна дейност.

3. Ориентиране на децата в условия на различните варианти за създаване на изображения, варианти и способности на изображения.

4. Осъществяване на взаимовръзка между изобразителната дейност и другите естетически дейности.

Характерна особеност на детското изображение е, че то е ярко, неограничено. Това се обяснява със спецификата на детската логика. Съдържанието на детското изображение не представява типизирана характеристика на света, а негов приказно-фантазен образ, в който детето горещо и силно вярва. Въображението на детето активно се проявява и в периода, когато укрепват и се развиват неговите психични сили. Изборите на това въображение съвсем не са в тайните на душата, а в неограничените възможности за комбинации и връзка между явления, факти и образи,

преработени от фантазията по пътя на тяхното опознаване. Силата на въображението у децата е различна. Постепенно натрупаната информация е достатъчна за практическа дейност, но тя е само потенциална дейност за проява на въображението.

За художествено-творческа дейност е необходимо въображение с висока степен на развитие и специфична насоченост. Стадиите на творческия процес в художествената дейност преминават през няколко етапа: подготвителна работа; оформяне на замисъла, идеята; намиране начините, формите за нейното реализиране; самата разработка на произведението.

Един от начините за стимулиране на детското творчество е чрез възприемане на творби на изкуството от художествената галерия. Това е много важно за развитието на художествените им дарби. Наблюдението изостря тяхната наблюдателност, дава тласък на мисленето и въображението, развива паметта и художествените им способности.

Художествената галерия в Добрич е създадена през 60-те години на миналия век. В нея се съхраняват над 3000 творби на българското изкуство: живопис, графика, скулптура, декоративно-пластични изкуства и неконвенционални произведения от ръчно правена хартия.

Способността да се възприеме една чужда художествена творба, се изгражда постепенно, грижливо, търпеливо, с помощта на възрастните. Детето дълго време може да остане безразлично към произведенията на изобразителното изкуство, ако учителите или родителите не го насочат. На тях се пада задачата да им осигурят достъпа до музеи и галерии, да ги запознаят с разнообразието на творбите чрез посещение на изложби в детската градина и извън нея, да възпитат у децата любов, траен интерес и необходимост от контакти с произведенията на изкуството.

От изключително значение е правилният подбор на творбите, които ще се разглеждат от децата. Съдържанието на графиката и картината трябва да е понятно и достъпно за децата; всеки образ да е ясно очертан и охарактеризиран; чувствата и отношенията да са познати и разбираеми; ясно да е отделено основното в композицията; рисункът да е ясен, да изразява най-характерните признаци на предметите; да се имат предвид начинът на изграждане на формата и пространството, колоритът и деформацията. На децата не трябва да се дават за анализ сложни за възприемане творби, творби, изпълнени с насилие, ужас и трагизъм, а също и такива, които предизвикват еротични чувства. В този случай от значение е естетическият усет на учителя да покаже естетично издържани творби, а не вулгарни.

За разбиране съдържанието на възприеманата картина важна роля играе нейното название. То води детето към задълбочен анализ и е особено подходящо и при прохождането му в света на изобразителното изкуство, и когато вече е напреднало. Чрез собствената изобразителна дейност децата се учат да виждат главно, същественото в нещата и явленията – форма, цвят, конструкция, строеж, пространствено разположение. Анализът на художествените изразни средства на различните живописци, графичи и скулптори дава възможност на децата да обогатят собствените си изразни средства. Те получават понятия и представи за знаците и символите, за различните похвати, материали и техники, с които си служи изобразителното изкуство.

Архитектурата, скулптурата и приложните изкуства са най-конкретните пластични изкуства и съответно изобразяват реалността. Децата могат да пипнат и огледат от всички страни произведенията, да разберат, че са направени от различен материал. За да разберат и почувстват творбата, за да не останат само с приятното емоционално преживяване, децата трябва да бъдат подпомогнати от учителя. Той е този, който възпитава у тях активно, критическо, дълбоко съзнателно отношение към художествената творба. Той трябва да направи заниманията и беседите за разглежданото произведение интересни и увлекателни, да възпита любов, естетически вкус, усет и отношение у децата. Необходимо е да

Избрано

се разбере връзката между възприемането, изпълнението и творчеството. Те не трябва да се разглеждат изолирано, те се явяват съставни части на художествената дейност. Учителят е длъжен да осъществява развитието им и единствено при разумно съчетаване на трите компонента на изобразителната дейност се осъществява пълно художествено развитие на детето.

Дали като съавтор, като помощник или като консултант, учителят трябва да се намесва в процеса на изобразителната дейност. Педагогическото въздействие подпомага децата да видят главното, същественото в творбата. Главната грижа на педагога трябва да са точните въпроси по време на беседата. Не бива да се разглеждат поотделно съдържанието и формата.

При посещенията ни в художествената галерия разгледахме с учениците творби от различни жанрове. Насочих вниманието им не само към композиционното оформление и цветовете съчетания, а повече наблегнах върху зависимостта между видовете изобразително изкуство и средствата на изграждане на формата: линии и колорит в живописата, линии, шрихи и петна в графиката, обем в скулптурата и стилизираните елементи в приложните изкуства. При анализа на картините използвах следните въпроси: „За какво ви напомня картината?“, „Какво в нея е най-главното?“, „Защо художникът е разположил така предметите?“, „Какви цветове е използвал?“, „Как мислите, кое е вълнувало художника?“, „Според вас отговаря ли името на картината на това, което е изобразено на нея?“. Използвах богатството от художествени творби, за да запозная учениците с различните похвати, материали, техники, с които си служи изобразителното изкуство, или пък да затвърдя знанията, които вече имат.

Пълния текст четете в сп. „Професионално образование“, кн. 1